

Den tålmodiga

Fritänkaren

Nr. 229 Hösten 2014

Tjugoandra årgångens nummer 11

Sista numret för säsongen.

Innehåll i detta nummer:

Årets fiasko på Bokmässan	2
Krisen på YouTube	4
Kopplingen mellan Bruckner och Stenhammar	5
Ahasverus minnen, del 138: <i>Segraren</i>	8
Några höstfilmer	10
Några milstenar, oktober-november 2014	13
Återupplivningen, del 6: <i>Den grekiska järnvägen</i>	14
Tålamodsresan, del 2: <i>Avbrottet</i>	16
Tillbaka till Spiti, del 12: <i>Avfärdsproblem</i>	17
Försejningsresa med komplikationer, del 10: <i>Bakslag i Gangtok</i>	19
Nästa resa	20

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 10 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 10.10.2014

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - **Letnany 251**

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Årets fiasko på Bokmässan – den autentiska dialogen

mässan. Tack för din ansökan. Då trycket är hårt på våra ackrediteringar måste vi sälla bland de vi godkänner, och vi anser i nuläget att publikationen du skriver för har något för liten räckvidd. Som vanligt får du som journalist självklart kvittera ut en gratis entrébiljett i presscentret mot uppvisande av presslegitimation, på det viset kan du komma hit ändå.

frtnk (21.9) Ert negativa besked är svårt att acceptera, då Fritänkaren sedan 1995 hört till Bokmässans mest noggranna och följsamma bevakare. Den har överlevt i 22 år utan statligt eller kommunalt stöd, dess prenumerantkrets har alltid varit stabil, och dess nätprenumeranter har alltid ökat. Dess räckvidd kan ni inte yttra er om, då ingen vet hur många som läser dess artiklar på nätet, där den i princip når ut till alla som öppen ideell gratistidskrift för kultur främst genom litteratur, musik och filmer. Eller menar ni att dess kulturfocus begränsar dess räckvidd? Betyder det att även andra kulturtidskrifter utesluts från Bokmässan? Har då Bokmässan i första hand inte längre med kultur att göra? Ert ställningstagande måste leda till den frågan. Jag ber om omprövning av ert ställningstagande.

mässan. På [tidskrift.nu](http://www.fritenkaren.se) står det att Fritänkaren är nedlagd sedan 2009 med hänvisning till <http://www.fritenkaren.se>. Där finns i sin tur en hänvisning till en blogg. Vi ackrediterar endast journalister som kommer på uppdrag för en redaktion och inte bloggare. Men som sagt är du välkommen att kvittera ut en entrébiljett mot uppvisande av presslegitimation.

frtnk. Har omgående tagit kontakt med [tidskrift.nu](http://www.fritenkaren.se) angående detta problem. Mitt mail: "På [tidskrift.nu](http://www.fritenkaren.se) står det tydligen att Fritänkaren är nedlagd sedan 2009. Hur är det möjligt? Den har aldrig lagts ner, och detta falska besked har lett till att jag nekats ackreditering till Bokmässan i år. Hur har denna falska uppgift kunnat publiceras utan min vetskap eller utan att jag informerats? FRITÄNKAREN HAR ALDRIG VARIT NERLAGD PÅ 22 ÅR! Jag ber om korrigerings och helst utredning av vad som kan ha hänt.

MVH, Christian Lanciai,

redaktör för Fritänkaren sedan 1992, hittills 228 nummer, där alla finns på nätet utom de allra senaste."

Då detta tydligen handlar om ett misstag ber jag än en gång om omprövning. Det är dock förvånande att ni trots mera på en lös uppgift på [tidskrift.nu](http://www.fritenkaren.se):s blogg än på en faktisk PDF som jag skickat er.

frtnk. (senare samma dag) Sidan på [tidskrift.nu](http://www.fritenkaren.se) är nu uppdaterad. Man har tydligen försökt få tag i mig för uppdatering när jag varit bortrest, varför det uppstått strul som man glömt att åtgärda. Hoppas det ordnar sig nu.

mässan. Då trycket är hårt på våra ackrediteringar är det fortfarande så att vi får hålla i tyglarna lite med hur många vi ger ut. Om vi ger dig fyra entrébiljetter och några enstaka seminariebiljetter, blir det bra?

frtnk. För första gången någonsin har Fritänkaren vägrats ackreditering till Bokmässan. Anledningen var till en början en grundlös blogguppgift om att Fritänkaren varit nerlagd sedan 2009, men det hjälpte inte att bevisa dess obrutet kontinuerliga verksamhet sedan 22 år. Vårt huvudsakliga intresse i Bokmässan har alltid varit seminarierna, och vad har Bokmässan att vinna

på att bli en seminariebesökare och -rapportör mindre? Ingenting utom dålig reklam. Enligt uppgift tillgriper de ansvariga vilken anledning som helst för att vägra ackrediteringar. Klen tröst att som motvilligt nedlåtande kompensation få *en* gratisbiljett till ett valfritt seminarium. Dålig stil och reklam för Bokmässan.

Christiaan. Sorgligt! Sverige är inte längre vad det varit. Jag har emigrerat till Madeira som du vet.

Belinda. Oj vad synd! Men alla under 30 går ju in gratis ändå!

Laila. Beklagat.

frtnk. Det lutar åt att jag bojkottar Bokmässan i år, utom för det enda seminariet.

Laila. Kanske det är ett misstag. Du råkat alltid ut för Kafkasituationer.

frtnk. Inget misstag. Njugghet, snobbism och ingen god vilja.

Marika. Tyvärr är det ett signum även för en hel del annan göteborgsk etablerad kulturell verksamhet... suck. Tråkigt Christian!

Andriette. Låter riktigt dumt att neka ackreditering till en så aktiv person som du är i det skrivna ordet.

frtnk. Ja, det kan vara bara dumhet. Frågan är hur man skall tackla den. Man kan ju inte bara låta sig bli överkörd hela tiden. "Mot dumheten strider själva gudarna förgäves." – Euripides och Friedrich von Schiller.

frtnk (söndag) Årets fiasko på Bokmässan: Det sket sig från början, då sista ansökningsdagen för pressackreditering var den 11 september, och jag kom hem från Indien den 12-e, som var en fredag. Först på måndagen kunde jag gå till Svenska Mässan för att ordna med ackrediteringen, vars ansökan insändes den 16-e. Det tog en vecka för presscentret att besvara den negativt med ifrågasättandet av Fritänkarens existens till följd av en grundlös blogguppgift. Ändå hade ett nummer i PDF inskickats med förra årets detaljerade dokumentation av bland annat nio seminarier i referat, men de ansvariga var helt enkelt stressade, och fastän Fritänkarens existens kunde bevisas och vidimeras av Tidskrift.nu fick jag nöja mig med några inträdesbiljetter och ett valfritt seminarium. Just seminarierna har varit det enda jag brukat tränga mig in i det svåruthärdliga myllret på Bokmässan för, och under 12 års tid har dessa noggrant bevakats och dokumenterats i Fritänkaren. Utan tillgång till mer än ett seminarium slocknade motivationen och bojkotten blev total ehuru ofrivillig och oavsiktlig.

Samtidigt råkade 20-årsminnet av Estoniakatastrofen inträffa, vilket uppmärksammades föga på Bokmässan, om dock *Estonian Publishers' Association* var där med en monter. Ändå har det skrivits en rad böcker i ämnet, utredningarna har aldrig tagit slut efter katastrofen, då varje utredning lett till nya utredningar och krav på nya utredningar, då egentligen väl ingen fartygskatastrof råkat ut för så hård kritik för sina bristfälliga utredningar som denna. Det har till och med gjorts en film producerad av *Jutta Rabe*, advokat *Henning Witte* som representant för de anhöriga till offren för katastrofen har presenterat alla de fakta i fallet som ensidigt indikerar att det inte enbart var en olycka, vilka fakta ytterligare har understrukits av *Sven Anér* med vetenskapliga fakta i en annan bok, men det är som om blotta aningen av något som 'konspirationsteori' omedelbart skulle resultera i total allergi hos både allmänhet och ansvariga mot att vilja höra något enda ytterligare ord om saken. Fallet har begravts levande, förträngts, tigits ihjäl och avsiktligt släppts mellan stolarna för att helst förbli liggande där. Enda resultatet av att detta kapitel aldrig fått fullbordas är att det bara blivit mera besvärande och pockande hela tiden, precis som Kennedymordet och andra notoriska skumraskhärvor, den senaste om vad som egentligen hände 11 september 2001.

(Problemet med Estonia, liksom med mordet på Olof Palme, är att allt som luktade illa från början sopades under mattan. Sedan dess har man haft ständigt växande problem med att detta obehag i stället för att försvinna bara tilltagit i sin infekterade omfattning. Det brukar gå så med förträngningar. Det är dags att gräva upp liken och äntligen ta reda på varför de begravdes levande.)

Laila. Varför blev det aldrig någon brottsundersökning, då hålet i skrovet uteslöt allt annat än en sabotageexplosion?

svar: Det blev i stället en haverikommission som inte just kom fram till något annat resultat än att Estonia sjönk.

Apropå Palmemordet gjordes det 1996 en tysk-fransk film med egen utredning om saken, som aldrig har visats i Sverige men desto mer på hela kontinenten.

<http://www.youtube.com/watch?v=87LEs7LbhOQ>

Det blev alltså ingen bokmessa i år att dokumentera och referera, medan det noterades att vi inte var ensamma om att bojkotta den, medan ett antal andra helt demonstrativt gjorde detta, både förläggare, bokaffärer, läsare och kunder.

På tal om det litterära etablissemangets "njugghet, snobbism och brist på god vilja" har vi ju själva faktiskt aldrig rönt något annat från det hållet än 45 år av refuseringar, så det är lika bra att fortsätta ta avstånd från hela saken och i stället koncentrera sig på ett snart återvändande till de betydligt friare bergen i Himalaya med både större och djupare utsikter och insikter.

Krisen på YouTube

("The Copyright Jealousy Witchhunt Syndrome")

Brevet till YouTube (i översättning):

"En påminnelse: Sedan juli har jag blockerats och kan inte längre ladda upp min musik. Detta är mitt tredje försök att försöka väcka er uppmärksamhet på problemet. Vem som än läser detta måste inse det orättvisa i situationen, och om ingenting görs åt saken kan det bara betyda, att YouTube ignorerar problemet.

I bästa välvilja laddade jag upp några gamla klassiska filmer med mer än 50 år på nacken för att dela dem med mig och alls göra dem tillgängliga, då de var så gott som omöjliga att hitta någonstans på nätet. De togs ner den ena efter den andra, då de tydligen utan att jag varit medveten om faran inkräktade på någons copyright. De tre filmerna var "The Magic Box" (1951), "Oh, Rosalinda!" (1955) och "Lola Montez" (1955). Den sista var copyrightad av Gaumont i Frankrike, men när man sökte filmen hos dem fanns den inte längre ens till salu på DVD. De andra två ägdes tydligen av något televisionsbolag, som, om de sände dem i TV, utan tvekan styckade upp dem med TV-reklam. Jag ville bara dela med mig av gamla kvalitetsfilmer av svår eller ingen tillgänglighetsgrad, då jag tyckte de borde vara tillgängliga för alla för deras tidlösa kvalitets skull utan någon tanke på någon fördel eller vinst. Till min stora förfäran ledde detta "förskräckliga brott" till en bestraffning genom en inskränkning av alla uppladdningar till högst 15 minuter, vilket gjorde all vidare uppladdning av min egen musik omöjlig. Orättvisan i situationen accentueras ytterligare genom att jag är 63 år gammal och bara intresserad av att ladda upp klassisk pianomusik av egen fabrikation eller i egna inspelningar av tidlösa universella stycken mer än 100 år gamla, och då jag aldrig hade någon avsikt eller dröm om att någon kunde ha något emot det.

Misstaget: När jag fick den första varningen 11 maj hade alla de tre filmerna redan laddats upp. Naturligtvis avstod jag genast från att ladda upp någon mera film alls. Icke desto mindre bedömdes de tre uppladdningarna som tre olika förseelser som två gånger upprepats, vilket ledde till en automatisk bestraffning för upprepningen av förseelsen, fastän det inte varit någon medveten sådan. Jag upprepar, att jag hade inte en tanke på att jag kunde göra något fel i detta, tvärtom kände jag det som att jag gjorde en kulturell insats. Det faktum att filmerna var mer än 50 år gamla innebär även, att deras ursprungliga skapare för länge sedan varit avlidna, medan endast andra än upphovsmännen fortfarande kunde dra någon vinst av dem.

Jag hade ingen tanke på att kränka den copyright som finns utsatt i själva filmerna, som jag laddade upp utan förändringar, och om deras gällande copyright inte fanns utsatt var det inte mitt fel, och i sådana fall kunde ingen gissa vems copyright det var.

Det har gått en månad sedan jag senast överklagade om detta och två månader sedan mitt första försök att uppmärksamma problemet, men ingenting har hänt, och mina inlägg har inte besvarats. Tvärtom, enligt senaste uppdateringen kommer min blockering att gälla ända fram till den 19 juli 2015. Jag ber om amnesti för kulturell altruism och bildningsfrämjande. Jag har ingen avsikt att försöka ladda upp gamla ovanliga bortglömda klassiska filmer igen, och för övrigt: om uppladdningarna inte vållade någon skada och helt saknade vinstmotivation, är då inte bannlysningen ett brott mot den mänskliga rättigheten av yttrandefrihet på internet?

Vad man kan råka ut för bara för att man ville dela med sig och främja gamla sällsynta klassiska filmer!”

Michael. Jag vet inte om lagar och bestämmelser när det gäller film, och inte om vad för policy YouTube har. Vad jag vet är att det gäller som följer för musik:

Ett verk är fritt och man behöver inte betala ncb-avgift (eller motsvarande till andra bolag i andra länder) då en kompositör har varit död i 50 år.

Tidigare har det varit så att man har kunnat använda inspelningar som varit äldre än 50 år för nyutgivning på t.ex. en samlingskiva, kanske har detta ändrats, och kanske gäller andra lagar för film.

Vet inte vart du skall vända dig för att få vägledning. Bäst är att kontakta STIM, de vet ju allt om musik, kanske de kan vägleda dig till de som vet allt om rörlig bild.

Christian. Reglerna för film är tydligen, att copyrighten gäller till 70 år efter att regissören, kompositören och manusförfattaren avlidit. Sedan är det fritt fram, men nätet kryllar av filmer som struntat i detta, i synnerhet YouTube. Man ska nog ha otur för att bli ertappad och föremål för vidtagna åtgärder, i synnerhet om det gäller gamla sällsynta filmer, men nätet kryllar även av tomma luckor efter avrättningar... Det må vara hänt med filmerna, olycksfall i arbetet, men det är onödigt av YouTube att låta det gå ut över musiken genom blockering.

Kopplingen mellan Bruckner och Stenhammar

Stenhammar komponerade bara två symfonier, som är påfallande olika varandra men ändå utgör en kärna i den svenska symfoniska repertoaren, då knappast någon svensk symfoniker var så noggrann och omsorgsfull som Stenhammar eller uppnådde ett större rykte som ledande svensk kompositör, pianist och dirigent. Precis som sin gode vän och kollega Jean Sibelius led han nämligen av en nästan självförintande självkritik, som gjorde att han försökte begrava sin

första symfoni levande, vilket han lyckligtvis inte lyckades med, då den överlevde honom med den äran men dock först efter hans död kom till sin verkligt fulla rätt.

Den är längre än den andra symfonin, och man kan fråga sig vad dess kompositör egentligen fann för fel med den, då den är mera njutbar än den andra, som är mera teknisk. Vi kommer till det sedan.

De två kompositörer som kom att betyda mest för Stenhammars utveckling var Wagner och Bruckner, men då Stenhammars ungdomliga intresse för operan inte nådde mycket längre än över ungdomen blev det Bruckner som mest kom att dominera honom åtminstone i hans inledande symfoniska verksamhet.

I den första symfonin känner man igen Bruckner snart sagt överallt – Stenhammar kallade själv sin symfoni för en "idyllisk Bruckner". Det är samma omständliga och nästan pedantiska noggrannhet i kompositionsformen, samtidigt som tonspråket är påfallande romantiskt. Därmed framstår Stenhammar från början som den nästan enda direkta efterföljaren till Bruckner och dennes kosmiska arkitektur skapad i varma romantiska färger och oemotståndligt överväldigande orkesterklanger – men vad hände med Stenhammar efter denna lovande inledning? Självkritiken tog överhanden, och i stället för att fortsätta på det inslagna spåret i Bruckners efterföljd begravde han sig i arbetsnarkomani och gav sig helt hän åt orkesterarbetet med Göteborgs Orkesterförening, vilket blev hans livs dominerande passion under sina 15 mest frenetiska verksamhetsår. Fastän han var stockholmare blev Göteborg hans liv, där han också ligger begravd på en av dess mest anspråkslösa kyrkogårdar (faktiskt nära där jag bor), och när han mot slutet av sitt liv inte kunde arbeta mera insisterade han på att få lämna Stockholm för att få dö i Göteborg.

Nåväl, det blev i alla fall en andra symfoni mer än tio år efter den första, men denna symfoni domineras helt av den stora finalsatsen, som är ett arkitektoniskt komplex av fugor radade och inflätade om varandra, och här kommer vi till den riktigt intressanta jämförelsen med Bruckner.

Anton Bruckner gjorde nämligen något liknande. Efter det stora fiaskot med sin tredje symfoni (som utbuades) kom han igen med den romantiska fjärde symfonin, som blev en outslitlig succé och är det fortfarande och kanske fortfarande hans mest älskade symfoni. Detta gav honom modet att kasta sig ut på sin mest ambitiösa symfoni, den femte, vars finalsats är ett arkitektoniskt gigantbygge av fugor, som radas på varandra och flätas in i varandra, precis som Stenhammar gjorde i sin andra symfoni. Dessa båda finalsatser är arkitektoniskt påfallande lika varandra. Stenhammars bygge är mera komplicerat, medan Bruckners är mera formellt fulländat, vidlyftigt och storartat. Men båda kompositörerna tog liksom slut efter denna kraftanspanning och översträngning i den kosmiska kampen med sina fugor.

Efter den femte symfonins katedralfinal vågade sig Bruckner aldrig mer på något liknande. Det är nästan som att han helt övergav varje tanke på att någonsin mer ens försöka sig på någon fuga. Alla hans senare symfonier är formellt mycket enklare och håller sig till nästan homofoniskt monumental arkitektur baserad på enkla temakonstruktioner.

Även Stenhammar kom aldrig tillbaka efter sin oöverträffade andra symfonis brakfinal av upptornande fugor. Han inledde visserligen en tredje symfoni, men det blev aldrig mer av den än ett fragment. Sjukdomen tog överhanden, de sista åren komponerade han nästan ingenting alls, och han avled i förtid bara 56 år gammal efter ett slaganfall.

Hur kunde då dessa storartade fugansträngningar så konsumera och nästan förbruka sina kompositörer? Det är frågan, men den egentliga frågan är om inte felet snarare ligger i själva fugan som konstruktion än hos sina utmattade kompositörer. Hur mycket musik är en fuga egentligen? Både Bruckner och Stenhammar var i sina respektive länder överlägsna toppkompositörer som bara bestod av ren musikalitet, och ändå tog fugskapandet musten ur dem. Modest Musorgskij i Ryssland, en annan överlägset musikalisk och dessutom originell och nyskapande kompositör, var en av de få om inte den enda kompositören någonsin som vågade kritisera den store Johann Sebastian Bach och undslippa sig, att Bachs musik bara var matematik. Om något så var Bach den främsta mästaren av alla just på fugor.

Ingen musikform kräver en sådan precision och exakthet som fuga. Den måste vara matematiskt exakt. Annars är den ingen fuga. Hur den låter blir därmed mindre viktigt. Det enda viktiga är att stämföringen måste stämma. Ingen siffra får bli fel.

Men i ”vanlig” musik gör det i allmänhet inte så mycket, om det alls ens märks, om en och annan ton kommer bort eller om formen inte är absolut formalistiskt fullkomlig. I ”vanlig” musik är det viktigaste att det låter bra och att det är en njutning eller upplyftning att lyssna på musiken.

Risken med fugakomponerandet är att man förlorar sig i de tekniska detaljerna och låter det musikaliska komma i skymundan för den tekniska perfektionen. Nästan ingen fuga är sångbar, medan all verklig musik grundar sig på sången. Fuga är en musikaliskt artificiell konstruktion, som Musorgskij egentligen hade helt rätt i att bedöma som snarare något matematiskt än musikaliskt.

Det var kanske därför Bruckner övergav allt vidare komponerande av fugor, då han måhända insåg att det rent musikaliska var viktigare. Han var så musikalisk, att han inte behövde fugan längre. Den monumentalt arkitektoniska musikaliteten dominerar alla hans senare symfonier och även hans *Te Deum*, fastän detta dock avslutas med en stor fuga, som dock som fuga domineras av oegentligheter som är mera musikaliskt lyckade än fugatiskt korrekta.

Bachs huvudinstrument var orgeln, som var särskilt lämplig just för fugatoexekvering, och orgeln är föregångaren till synten, eller *synthesizern*, som den egentligen heter, en frambringare av syntetiskt ljud. Liksom orgeln är den helt okänslig för anslag och nyansering och är därmed ett mera tekniskt än sångligt instrument i motsats till pianot, där allt beror på anslaget och nyanseringen, och där själen mera än tekniken äger att dominera och göra sig hörd. Där är tekniken bara ett medel, men i fuga och synten dominerar det tekniska allt.

I sin hårda självkritik och övermänskliga fordringar på sig själv förlorade Stenhammar kanske i någon mån greppet om sin egen musikalitet och underlät att låta denna komma till sin rätt i sin självupppoffrande arbetsnarkomani för sin orkesterförenings skull, vilket kanske var hans tragedi. Dock fullkomnade han sin andra symfoni, med en lika överväldigande fugatisk slutsats som Bruckners oöverträffade femte, och som förblir en av den svenska musikens viktigaste milstolpar.

Jag har alltid varit fäst vid Finland som alltid råkat illa ut utan egen förskyllan i ständig klämma mellan Sverige och Ryssland, som i princip genom nästan tusen år gjort Finland till föremål för en ständigt förnyad krigisk dragkamp, där alltid den ena sidan vunnit först och sedan den andra med som enda resultat en ständigt förnyad revanschlusta.

Det verkade bli lugnt efter 1809, då Ryssland efter en definitiv seger lovade respektera Finlands svenska lagar, samhälle och autonomi, som till och med medgav en uppblomstring för Finland, men den siste tsaren bröt dessa löften, Ryssland bytte roll som beskyddare till förtryckare, Finland skulle russifieras, vilket inte rönste någon uppskattning i Finland.

Så bröt revolutionerna ut i Ryssland, och Finland såg sin chans. Efter självständighetsförklaringen den 6 december 1917 hörde Ryssland under Lenin anmärkningsvärt nog till de första stater som erkände Finland. Det att Lenin lovade respektera Finlands, de baltiska staternas och Polens val av egna politiska vägar var mera än vad någon vågat hoppas på.

Men det var bara ett spel för gallerierna. I lönnedom försåg Lenin och hans bolsjeviker militanta socialister i Finland med obegränsade resurser av vapen, och i slutet av januari gjorde dessa väpnat uppror mot den lagliga regeringen i ett försök att sprida den ryska revolutionen och förena Finland med Sovjetunionen, medan regeringen stod handfallen och låg tagen på sängen, fastän varningar förekommit. Inom kort dominerade de militanta socialisterna hela södra Finland och började metodiskt utrota alla oppositionella element, som de kallade överklassen.

Regeringen flyttade till den nordvästra kuststaden Vasa som stod i nära förbindelse med Sverige och beredde sig på det värsta, men de lyckades finna en man som kunde organisera ett motstånd. Ganska snart började han göra sig omtalad. Ur resten av Finland, som egentligen bara var en vintrig vildmark, lyckades han trolla fram och träna en armé, som med sin goda moral omedelbart fick framgångar med sig och snart bemäktigade sig kontrollen över hela landet utom sydkusten med landets enda större städer.

När de genom en välplanerad strategisk inringning lyckades erövra Tammerfors var det ingen som längre tvivlade på detta inbördeskrigs utgång. Men då hade det redan blandat sig smolk i mjölken.

Då jag kände frihetsgeneralen sedan tidigare vågade jag ta kontakt med honom efter den sensationella segern i Tammerfors med gemensamma kontakter i Polen som referenser. Han tog kyligt men artigt emot mig och frågade vad jag ville.

Egentligen ville jag ingenting utom att gratulera honom till hans avgörande seger. ”Om det ändå hade varit den avgörande segern,” sade han beskt.

”Men det *var* den avgörande segern,” påstod jag. ”Nu ligger resten av Finland öppet för er.”

”Det är det det inte gör. Det finns tyskar i vägen för Finlands frihet.”

”Hur så?” frågade jag naivt. Då kom det. Han fick sitt livs kanske enda raseriutbrott, ehuru det var behärskat.

”Allt är de där stackars svenskarnas fel. I två hundra år har Sverige konsekvent svikit Finland och övergivit det åt Rysslands hänsynslösa blodgirighet. I år hade den trenden äntligen kunnat vändas, men det finns lika mycket blinda socialister i Sverige som i Finland, som i tragisk naivitet känner solidaritet med det ryska bolsjevikgangsterpaketet, och nödvändigt måste demonstrera detta i handling. Vi hade ingen armé och inga vapen. Vi vädjade till Sverige om hjälp. De hade lätt kunnat förse oss med allt vad vi behövde. Det enda som fattades var den goda viljan, som visserligen några omfattade, främst Hjalmar Branting, men de kördes över av den socialistiska majoriteten fårskallar, som menade att alla som motstod den socialistiska revolutionen var

skurkar. Vi fick ingenting från Sverige utom några behjärtansvärda enskilda frivilliga. Till och med kungen gick emot oss. De fattade inte att vi slogs för livet. Det var lag och demokrati eller våld och diktatur, och de vägrade tro något ont om våldet och diktaturen. Min egen släkting togs om hand av de röda på deras stilfulla sätt. Han ombads artigt följa med dem för ett enskilt samtal, fördes bort och hördes aldrig av mera, förrän man hittade hans stympade och ihjältorterade kropp. De hade avsiktligt plågat ihjäl honom fysiskt. Hur kan man blunda för sådant?

Jo, en sak gav oss svenskarna. När vi befriade Åland kom de dit och hindrade oss, bad oss lämna våra vapen och fara tillbaka, då Sverige gjorde anspråk på Åland. Det var så dags nu att börja göra anspråk på Åland när de såg en möjlighet att göra kuppen smärtfritt, efter att ha lämnat Finland i sticket i två hundra år! Redan Karl XII lät ryssarna ostört förhärja hela Finland medan han skickade alla sina arméer mot Moskva med en fjärdedel av Finlands befolknings undergång som följd, allt de kunde göra under finska kriget för 200 år sen var att retirera och lämna Finland åt sitt öde, till och med genom förräderi, och nu tror de sig kunna gottgöra sig för 200 års fiaskon med att sno åt sig Åland. Det var rena sabotaget mot vårt frihetskrig. Det var all hjälp från Sverige vi fick mot den röda terrorn.

Och jag hade så sett fram emot att få förena Finland med resten av Norden! Det är som om Sverige från början glömt eller förträngt att en stor del svenskar alltid har levt i Finland, som om dessa inte fanns och aldrig hade funnits!

Detta tvingade oss att söka hjälp från tyskarna i stället. Vi hade inget val. Jag var emot det. Vi hade kunnat befria hela Finland utan tysk hjälp, men vissa herrar i regeringen var så bombsäkra på att Tyskland skulle vinna kriget. De tog in tyskarna, och här står vi nu. Därför forcerade jag befriandet av Tammerfors för att hinna före tyskarna. Nu får de ta Helsingfors, medan vi får nöja oss med landsbygden och Viborg. Detta frihetskrig hade alla förutsättningar för att kunna bli ett hundraprocentigt självständighetskrig med suverän nationell frihet som resultat med fast förankring i Norden. I stället har vi gjort oss beroende av tyskarna i stället för ryssarna, som om tyskarna med tiden kunde bli något bättre.

Ursäkta min svada, men när det här kriget är över och jag fullgjort mitt uppdrag lägger jag ner befälet. Som överbefälhavare kan jag aldrig acceptera tysk militär närvaro i landet. Var det något mera?” Han ville tydligt bli av med mig, som om han sagt för mycket.

”Jag ber att få återkomma vid ett lämpligare tillfälle,” sade jag, bugade mig korrekt och gick.

Det gick som han förutsåg. Tyskarna intog Helsingfors, finnarna intog Viborg, och hela Finland var befriat. Jag såg segerparaden den 16 maj i Helsingfors, besjungen av Jarl Hemmer och många andra, en verklig, nästan universell festdag, en republiks och ett fritt lands födelse efter en tre månader lång och svår förlösning genom Europas kanske mest uppslitande inbördeskrig med rekordhög procenthalt dödsoffer, med Mannerheim med all rätt dominerande hela föreställningen.

Två veckor senare var han borta. Regeringen hade avskedat honom. Den var nu dominerad av tyska överstar, och senare på hösten valde regeringen en tysk prins till kung över Finland. Mannerheim var avlagd som en obekväm belastning och var i frivillig exil utomlands för att som diplomat skaffa nya vänner åt Finland i Frankrike, England och Amerika.

Tyskarna förlorade kriget. Då nödgades den första fria finska regeringen avgå. Det blev aldrig någon tysk kung i Finland.

Några höstfilmer

Av periodens sedda filmer var två synnerligen aktuella: *Flight* med Denzel Washington som alkoholiserad flygplanspilot, som tack vare sin alkoholism lyckades landa ett odugligt plan och rädda dess hundratals passagerares liv och fick fan för det, samt *Contagion* av Steven Söderbergh om en världsomfattande epidemi mycket erinrande om den pågående epidemin ebola.

Robert Zemeckis film om den misslyckade mirakelpiloten var psykologiskt ytterst intressant genom sina dubbla bottenar, samtidigt som den var grymt spännande. Hela den första halvtimmen av filmen behandlar den vådliga resan genom åtskilliga stormar med ett plan som inte fungerar (med låst roder som tvingar det att stört dyka), allt vad som händer ombord och piloternas utomordentligt utsatta situation och deras krishantering, tills chefpiloten Denzel Washington lyckats landa planet och slocknar. Resten av filmen handlar om den gradvisa uppdagningen av hans alkoholism och den fulla exponeringen av hans fall, som är det intressantaste. Man får en mycket grundlig inblick i en alkoholists liv, hans mentalitet och hur han fungerar, hur han klarar sitt liv med att ständigt ljuga för sig själv, så att hans liv till slut bara består av lögn, och hur han slutligen klarar sig ur detta. Denzel Washington gör huvudrollen med den äran, en otroligt svår roll, men han har klarat liknande intrikata och problematiska roller förut, medan det här nog är hans bästa.

Contagion är mera rent dokumentär till karaktären och visar med precision och utomordentlig detaljrikedom hur det kan gå när en obehandlingsbar pandemi sätter i gång och hur den påverkar människornas liv. Den är full av betydande karaktärsroller, Gwyneth Paltrow i den ledande, den första som insjuknar vilket blir nyckelfallet, Kate Winslet som beslutsam och handlingskraftig WHO-expert som även hon blir patient och dukar under, Laurence Fishburne och Elliott Gould som läkare, Matt Dillon som unikt immunfall som aldrig blir smittad fastän nästan hela hans familj drabbas, Jude Law som näsvis journalist och opportunist och många fler. Dokumentärkaraktären är konsekvent och gör detta till en desto starkare film genom sin övertygande realism. Antagligen kan de som nu kämpar med ebola lära sig en hel del från denna film från för bara några år sedan.

Om vi då går vidare och botaniserar bland realismen finner vi David Leans bortglömda klassiker från 1950 "*Madeleine*" om ett autentiskt rättsfall från Glasgow 1857. Madeleine Smith ställdes inför rätta för mord på sin före detta fästman, en fransman, som förgiftats av arsenik. Allting tydde på att hon begått mordet, men det kunde aldrig bevisas. Hon hade bevisligen hanterat arsenik, och den franske fästmannen, som hon ville bli av med, besökte henne bevisligen vid sena timmar privat och i lönndom, men det kunde aldrig påvisas att han besökt henne mordnatten, vilket hon bergsäkert förnekade. Den alternativa möjligheten var att han skulle ha begått självmord, och han hade verkligen haft suicidala tendenser till följd av olycklig kärlek, men även detta är svårt att få till. Skulle han då för att straffa henne för att hon ratat honom hämnats genom att ta arsenik för att få det att se ut som om hon hade givit honom det? Det verkar långsökt, men det skulle ha varit det enda alternativet till mord. Dock friades hon i brist på bevis och levde sedan ett långt och innehållsrikt liv bland annat som politiskt aktiv i Fabianrörelsen (en förlaga till socialismen), gifte sig och fick barn och dog som nittioåring i Amerika. Ann Todd gjorde huvudrollen, då nyligen bliven Mrs David Lean, som gjorde denna film för henne i framför allt utsökt svartvitt fotografi hela vägen.

En annan sådan bortglömd klassiker var filmatiseringen 1953 av Graham Greenes ”Hjärtpunkten” med Trevor Howard i huvudrollen som den överkörda polisen i det tropiska Sierra Leone (filmad på stället) i ständigt allt djupare moralisk konflikt med sig själv. Det är antagligen Graham Greenes bästa roman och åtminstone mest gripande, och detta har filmen mer än väl lyckats återge. Trevor Howard gjorde denna tropiska roll efter ”En fredlös på öarna” (från Indonesien), och denna film är som en naturlig fortsättning och även utveckling av Joseph Conrads tematik – den vilse som aldrig hittar hem. Greenes roman är kanske den mest inträngande skildringen och analysen av ett självmord som skrivits och är på sitt sätt oöverträffad som moralpsykologisk roman, och filmen har lyckats bra med att formulera detta, även om slutet här skiljer sig från romanen.

Historien är i all korthet denna, att polisinspektör Scobie blir förbigången i utnämningen av koloniens guvernör, fastän Scobie skulle ha stått i tur. Han lever i ett olyckligt äktenskap med sin neurotiska fru – de har haft ett barn, en dotter, som dog. När hon reser bort råkar Scobie ut för en älskarinna (underbart spelad av Maria Schell), och förhållandet med henne leder till hans samvetskonflikter, fastän hans hustru haft ett förhållande med en annan. Hela den typiskt Greeneska katolska skrupelkomplexiteten kommer här till full utblomning, och den unga prästen (spelad av en ung Peter Finch) har föga tröst att ge som den mest tvivlande av alla. När hustrun kommer tillbaka tillspetsas Scobies problematik och samvetskonflikt, och det går som det går, men filmen finner faktiskt på en bättre lösning av alltsammans än författaren. Även i ”Den tredje mannen” inträffade det, att filmen (Carol Reed) fann på ett mera lyckat slut än Graham Greene, vilket denne efteråt själv medgav.

Därmed är vi inne på våra kära gamla *noir*filmer igen. Michael Powell och Emeric Pressburger gjorde två spionfilmer med tysken Conrad Veidt redan före den internationella framgången med *49th Parallel* med handling i Kanada och många internationella stjärnor. Den första var *Spionen i svart* som tilldrar sig i det första världskriget, där spionen kommer till Orkneyöarna för att organisera en total förintelse av den brittiska flottan. Emellertid består denna film av ständiga tvära vändningar och överraskningar, detta är en sällsamt oförutsägbar film, och man blir tagen på sängen ideligen, inte minst både engelsmännen och tyskarna. Dramatiken saknas inte heller, och den erinrar något om *Nålens öga* med en liknande handling fast i andra världskriget på Ken Folletts roman, men Conrad Veidt är en mycket mera intressant och mänsklig spion än Donald Sutherland. Till slut blir hans öde rent tragiskt utan att någon egentligen haft någon avsikt åt det hållet, och han ser alla sina perfekta planeringar gå i kvav, medan inte ens engelsmännen kan rädda honom.

I den andra, *Contraband* eller *Blackout*, får han för ovanlighetens skull spela en sympatisk roll, och detta är en rolig och mustig film, där huvudunderhållningen tillhandahålles av ett sällskap danskar. Han är själv en dansk kapten som kvarhålls utanför Englands sydkust för undersökning av hans omfattande last för krigets skull, men under hans motvilliga vistelse i London råkar han illa ut för nazistiska spioner, och en rafflande thriller tar vid, som danskarna omvandlar till komedi. Här finns några fantastiska scener, ett ordentligt uppfriskande krogslagsmål på en nattlubb i Soho, spännande fångenskaper under pistolhot samt flykter – denna film är väldigt Hitchcocksk. Valerie Hobson spelar Veidts motpart, och hon dominerar hela filmen med sin skönhet och konsekvent beundransvärda integritet. Denna film ser man gärna om vid tillfälle, för att bättre kunna njuta av de strålande detaljerna, inte minst den huvudlösa duellen bland alla skulpturerna.

Mera tragisk var då en annan skepparhistoria från 60-talet, Robert Wises stora krigsfilm *Kanonbåten San Pablo*, eller som den hette på engelska, *The Sand Pebbles*, som var besättningens smeknamn på båten i fråga. Den hamnar i kläm i inbördeskrigets Kina på 20-talet, då den ska föra några missionärer på Yangtse-Kiang högt upp in i landet, medan rövarbaronerna gör sitt bästa för att göra livet surt för dem. Det är en episk film med Steve McQueen i huvudrollen som maskinisten, som alltid råkar i trubbel genom sin envisa personlighet, och Richard Crenna som kaptenen, vars ställning ständigt blir allt svårare och mera ohållbar både gentemot manskapet, som så småningom vill kasta Steve McQueen åt de mordiska kineserna, och gentemot kineserna, som helst vill sänka skeppet. Det gäller att till varje pris hålla USA utanför politiska konflikter. Det var då det. Det lyckas inte, och komplikationerna tornar allt värre upp sig för att i slutakten ta sig gigantiska och övermåttan tragiska proportioner. I princip dör alla – utom den räddade missionärsdottern Candice Bergen. Mest beklagar man Richard Attenboroughs öde, som är filmens stora älskare.

På tal om tragisk realism bör vi ta upp några riktigt jordnära naturalistiska filmer. *The Paperboy* lär vara en sann historia om ett aldrig uppkälat mord i Floridas träskmarker. Den mördade i fråga var en vedervärdig tjockis till polis, som gjorde alla till sina fiender, så att alla hade skäl att mörda honom, varpå någon till slut gjorde det. Fälld för mordet blev en vildmarksbonde som levde på att stoppa upp alligatorer, sällsamt väl spelad av John Cusack, som några journalister från högre upp i landet tar sig för att få frikänd, ledd av Nicole Kidman, som blir kär i honom. Man fattar inte hur någon kunde bli kär i en sådan avskyvärd träskråtta, men hon spelar just en så billig typ som skulle passa för honom. Med sig har hon en advokat, som sköter den rättsliga biten, som har en lillebror, som berättar historien. Det går som det går. De lyckas få Cusack frikänd, som gifter sig med Nicole Kidman och genast börjar misshandla henne. Upplösningen är nästan outhärdlig i kombinerad spänning och hemsckhet. Vi ska inte avslöja hur det går, men det hade knappast kunnat gå värre. Ännu idag har det aldrig klarats ut vem som egentligen mördade den vedervärdige polisen.

Ännu mera jordnära i bister naturalism från betydligt vintrigare trakter närmare vilda västern var *The Winter's Bone* om ett annat ouppklarat mord, som den försvunnes dotter tvingas utreda, då hon blir främtagen sitt hus om han inte infinner sig vid en rättegång, vilket han aldrig gör. De hopplösa undersökningarna leder henne bara in i svårare och svårare konflikter och komplikationer med ortsbefolkningen. Till slut kommer hon dock fram till mordgåtans lösning, och det visar sig både att alla hade skäl att mörda offret och att han förtjänade att mördas, då han var en tjallare. En dyster historia från Amerikas utmarker, som visar hur till med längst ut i landsbygden den mest infama korruption kan florera.

Mera dokumentär var den intressanta spanska storfilmerna *Capitán Alatriste* med handling under 1600-talet och Spaniens storhetstid med krig i Flandern och Frankrike och med Viggo Mortensen i huvudrollen som kaptenen, som här talar flytande spanska hela vägen, då han faktiskt är uppväxt i Argentina (Cordoba och Buenos Aires) och där lärde sig lika god spanska som engelska. (Han kommer från Manhattan med dansk far.) Det är en bister film om krig och hovintriger, inkquisitionsturer och ständiga dueller, men det intressanta med filmerna är hur den har fångat det spanska 1600-talet. Den är tydligt påverkad av Velazquez och hans tavlor, och några av dem förekommer rentav i handlingen. Somliga scener är rent oförglömliga i sin måleriska skönhet – det är 1600-talskonst gjord på film. Även här är upplösningen tragisk, kaptenen stupar

till slut i kriget med Frankrike, och regissören gör det mesta av slutbataljen, men det är den måleriska skönheten i filmen man minns efteråt, medan man gärna glömmer alla slagsmålen.

När vi nu rör oss bland historiska filmer kan vi också ta upp den lätt ignorerade franska versionen av *Ringaren i Notre Dame* från 1956 med Anthony Quinn som ringaren och Gina Lollobrigida som Esmeralda. Det är hon som gör filmen. De första scenerna är oemotståndligt lysande, och Gina i sin röda zigenardräkt väcker furore när hon dansar, vilket hon gör makalöst. Filmen är i färg med prunkande musik av George Auric, och även Alain Cuny som prästuslingen Claude Frollo gör heder åt sin roll, men filmen når inte ända fram. Problemet är slutet. Även Charles Laughton-filmen från 1939 fuskade bort slutet med att ge det en *happy end*, men man kan inte fuska bort Victor Hugo. Även om den franska filmen kommer närmare Hugo än Charles Laughton framstår ändå den ojämförliga stumfilmsversionen från 20-talet med Lon Chaney som ringaren som den bästa filmatiseringen av denna hypergotiska roman.

Som avslutning med litet mindre olyckligt slut kan vi ta fram den gamla klassiska *Spy Game* från 2001 med Robert Redford som gammal spionveteran och Brad Pitt som hans unge omogne kollega, som råkar illa ut i Kina. Hela handlingen under den långa filmen försiggår under 24 timmar, som CIA har på sig att rädda Brad Pitt. Det är Robert Redfords sista dag i tjänsten, och medan CIA-gubbarna diskuterar fallet och inte gör något agerar Robert Redford hela tiden bredvid. Hela bakgrundshistorien rullas upp, hur de båda spionerna först möttes i Vietnam, deras traumatiska upplevelser tillsammans först i Vietnam, sedan i Berlin och sedan i Beirut i operationer som samtliga slog fel åt det ena eller andra hållet, medan man till slut kommer fram till den nuvarande trassliga situationen i Kina, som naturligtvis har en kvinna som medelpunkt, men Robert Redford klarar biffen. Han har alltid gjort odiskutabelt sympatiska roller, han har alltid sett lika bra ut hur gammal han än har blivit, och den här filmen var liksom en värdig final på hans bana som filmstjärna. Det är en intrikat och händelsepackad film, som är som en sorts utbildning i spionfacket. Hur allvarlig situationen än blir får man aldrig ta den på allvar, tycks vara kontentan, för det är när man blir för engagerad som man råkar illa ut.

Milstenar, oktober-november 2014

- 1 Jimmy Carter 90 år.
Kommunist-Kina 65 år.
- 2 Graham Greene 110 år.
- 3 Mikhail Lermontov 200 år.
- 4 Jean-François Millet 200 år.
Charlton Heston (Charles Carter) skulle ha fyllt 90.
Armand Assante 65 år.
- 5 Louis Lumière 150 år.
Bob Geldof 60 år.
- 6 Thor Heyerdahl 100 år.
- 7 Sarah Churchill 100 år (dansade mot Fred Astaire i "Royal Wedding" 1947).
- 8 Sigourney Weaver 65 år.
- 10 James Clavell 90 år (avliden).

- 12 50-årsminnet av Ian Fleming.
- 13 Lenny Bruce 90 år (avliden).
- 14 70 år sedan Erwin Rommel tvingades till självmord av nazisterna.
50 år sedan Martin Luther King fick fredspriset.
- 15 50 år sedan Cole Porters bortgång.
- 16 Oscar Wilde 160 år.
50 år sedan Khrusjtjov störtades.
50 år sedan Kommunist-Kina blev kärnvapenmakt.
- 20 Arthur Rimbaud 160 år.
Timothy West 80 år.
- 22 60 år sedan Västtyskland gick med i Nato.
- 23 30-årsminnet av Oskar Werner.
- 24 Zambia (Nord-Rhodesia) 50 år.
- 25 160 år sedan slaget vid Balaklava i Krimkriget.
- 26 Jackie Coogan 100 år ('Chaplins pojke' och Onkel Fester Addams).
250 år sedan William Hogarth avled.
- 27 Dylan Thomas 100 år.
- 29 50 år sedan Tanganyika och Zanzibar bildade Tanzania.
- 31 30-årsminnet av Indira Gandhi (mördad).

November

- 2 Ray Walston 100 år.
- 8 150 år sedan Abraham Lincoln återvaldes till president.
- 9 Carl Sagan 80 år (avliden).
Ingvar Carlsson 80 år (lever).
- 10 Tim Rice 70 år.
- 11 Howard Fast 100 år.
Bibi Andersson 80 år.
- 13 40-årsminnet av Vittorio de Sica.
- 15 150 år sedan Atlanta brändes av general Sherman ('Borta med vinden').
- 24 Henri de Toulouse-Lautrec 150 år.
- 29 150-årsminnet av Sand Creek-massakern på cheyenne-indianer.
90 år sedan Giacomo Puccinis död.
- 30 Winston Churchill 140 år.

Återupplivningen, del 6: Den grekiska järnvägen

Doktor Sandy:

”Det är vad Ukrainakrisen handlar om – ansvarslöshet. Den korrupte presidenten Janukovitj missbrukade sitt ansvar vilket utlöste vilda protester och demonstrationer som avsatte honom, varpå Putin tog sig före att missbruka sitt ansvar inför världsordningen med att försäkra sig om Krim genom militära åtgärder och ljuga om det inför världen. Saken gjordes värre genom att ryssarna försökte få krypskyttarna i Kiev, som massakrerade nästan hundratals bland de försvarslösa demonstranterna, till Nato-anställda agenter. Det kallar jag lömskt. Saken är självklar. Janukovitj ville behålla makten till varje pris, motivet låg där och inte hos några utländska intressen. Janukovitj och ryssarna var helt enkelt dåliga förlorare i Ukraina.

Den nya regeringen har anklagats för högerextremism och till och med nazism, men de värsta högerextremisterna finns bland ryssarna och Putins pojkar. Högerextremismen och nazismen har blossat upp överallt under krisens gång och till och med i ert trygga Sverige, men det är bara en naturlig utveckling och följd av folkvandringen från muslimska och afrikanska länder, som tror att Europa skall kunna ta hand om dem och gärna, medan de flesta av dem varken duger till eller får arbete. Jag beklagar, men den tilltagande rasismen är ofrånkomlig. Du ser själv hur zigenarna dräller överallt i Bulgarien och här i Grekland. De brukade inte vara så påfallande förut. De syntes knappt. Nu har de nästan blivit dominerande genom sitt demonstrerade elände.”

Doktor Sandy gav alltså inte Jevgenij rätt men påvisade den mentalitetens ofrånkomlighet genom den kritiska utvecklingen.

Resan från Athen blev som den blev. Senast för fyra år sedan hade man fått byta i Kiato men sedan ändå kunnat åka tåg hela vägen till Patras. Det kunde man inte längre. Nu fick man ta tåget upp till Archanai på väg upp till Thessaloniki, där gå ett långt stycke till ett annat tåg som bar tillbaka förbi Athen till Kiato och därifrån fortsätta med buss.

Även den järnvägslinjen var alltså nerlagd tills vidare och det sedan tre år. Här och var hade man till och med plockat bort rälsen, och långa avsnitt av järnvägen var överväxt av buskage. Synd på Europas vackraste järnväg. Man kunde bara hoppas på dess återupprättelse någon gång. Dock gick tågen fortfarande omkring Patras, så den södra järnvägen runt Peloponnesos verkade fungera, och även den smalspåriga järnvägen upp till Kalavrita från Diakoftó verkade fungera.

Under denna resetapp, närmare bestämt när jag lade ner ryggsäcken i bussens bagagelucka, brast dess ena hängsel. Detta var en katastrof. Det var en lördag eftermiddag, och inte kunde jag se mig om efter en ny ryggsäck i Patras, då jag genast måste färdas sex kilometer söderut till Superfasthamnen för att där köpa biljett och gå ombord. Man fick klara ryggsäcken med ett hängsel, men då man bar den andra väskan på den andra axeln blev det åtminstone balans, men man kände sig skräpig.

Färjan hade brukat ta 18 timmar över men tog nu av någon anledning 24. Hamnskatten hade ökat nästan 300% från 8 till 22 Euro. Stackars Grekland.

Det låg ännu snö över bergen på Peloponnesos och Parnassos bortom Delfi när jag än en gång motvilligt lämnade Grekland i hopp om att trots allt kunna återkomma nästa år igen, förhoppningsvis med något bättre fungerande ordning.

För doktor Sandy var Grekland det enda möjliga tänkbara hemmet i Europa för honom. Han kom från en sträng och karg bakgrund i Skottland, där hans barndom fördystrats av presbyterianismens livsfientliga kalvinism, varför han funnit vilken plats på jorden som helst bättre än Skottland och därför funnit sig hemma överallt men slutligen fastnat i Grekland med Athen som nav för hela sin existens. Trots sin tilltagande ålderdom följde han uppmärksamt med i vad som hände i världen och var djupt engagerad i klimatfrågan, världsekonomin och allt politiskt som hände i Europa, och han ville gärna göra ett besök i Ukraina, främst Odessa och Kiev, för att sondera terrängen.

Hela den grekiska situationen verkade för honom som en övergående baggis att bara avfärda – ”Vad de än gör med Grekland, och vad som än händer med och i Grekland, så förblir Grekland navet för hela Europa, som inte kan undgå att bli drabbat av allt som drabbar Grekland. Så det är bäst för Europa att vårda sig om Grekland.”

Krim var särskilt intressant, då det egentligen var grekiskt. ”Sevastopol och Simferopol är båda gamla grekiska kolonier. Rysslands ängsliga och patetiska krampaktighet i att till varje pris åtminstone ha kvar Krim av sitt forna imperium är egentligen rörande och helt i tradition med deras gamla försök att nå Konstantinopel, vilket Krimkriget satte stopp för, och att hävda de ryska tsarernas direkta arvsrätt till de bysantinska kejsarna. Vad som förbryllar mig är hur Grekland alltid kunde gå så galet, först genom inbördeskriget med Sparta, det peloponnesiska kriget, det första och fatalaste och mest onödiga av alla

inbördeskrig, genom vilket det hellenska initiativet gick förlorat, för att övertas av Makedoniens Alexander, som gjorde fiasko, och sedan Rom, som dukade under med en hel värld för kristendomens vidskepelse. Den bysantinska kristendomen strandade på sin egen absurditet, dess intolerans, och därför blev det aldrig något av det bysantinska kejsardömet – Konstantin den Store var en *freak*. Sedan kom turkarna och förstörde allt som fanns kvar. Det tog nästan 400 år för grekerna att bli av med turkarna, och ännu har de det plågoriset kvar, främst på Cypern. Ändå är turkarna ett himmelrike mot islam och dess värld av omänsklighet, kvinnoförtryck och intolerans, det värsta exemplet i världen på religionens förbannelse, en religion som måste få var och en att dra slutsatsen att vad som helst är bättre än det, och som måste få varje vettig människa att förstå, att vilken filosofi som helst är bättre än varje religion.”

Därför stannade doktor Sandy i Athen.

(I nästa nummer: *Den italienska tågthrillern och kritiska pusslet*)

Tålamosresan, del 2: Avbrottet

Klockan 5 strax före soluppgången stannade bussen på vägen från Simla till Manali och rörde sig icke mera. När jag vaknade från en provisorisk slummer i mitt säte med knäskålarna halvvägs krossade av det knappa utrymmet till sätet framför var både konduktören och chauffören försvunna. De hade övergivit bussen och dess fulla last av passagerare,

Inför det gradvisa uppvaknandet till gryningen kunde jag se att något var på tok med vägen. Genom min sista dröm hade jag fått ett säreget meddelande på en drömd dator: ”*Road partially ripped by invisible lightning on the rear*”. Det hade blixtrat hela natten och ibland även åskat, men det hade inte varit något skyfall, bara duggregn.

När jag gick ut kunde jag se vad som var felet. Ett bergsras hade fyllt hela vägen. De värsta bumlingarna kunde vara på 5 kubikmeter, och de låg på varandra. Ingen kunde rubbas utan att raset blev värre.

Jag hade upplevt många vägblockeringar av ras, men ingen så omfattande som denna. Det hade i regel rört sig om enstaka stenar på högst 2 kubikmeter, som det ibland behövts truckar och dynamit för att åtgärda, men detta var fem gånger värre än det värsta.

Till slut uppenbarade sig chauffören och konduktören, men de var uppenbart förtvvlade och vägrade svara på frågor annat än med sorgset skakande huvuden. De körde bussen längst bak i den redan 5 kilometer långa kön, där det fanns ett tesjapp och en verkstad, och där fick vi bida dagen..

De flesta föredrog att sova bort dagen ombord. Jag tog en promenad bort till olycksplatsen 5 kilometer bort klockan 10 och kunde då konstatera, att raset bearbetades av truckar som rensade bort raset sten för sten från båda hållen, men det skulle inte gå utan dynamitarder. Åskådarskaran från strandade fordon var flera hundra på båda sidor om olycksplatsen.

Det tog hela dagen. Man fick trösta sig med te och öppna den medhavda flaskan *Jägermeister*. Utan detta hade man knappast klarat dagen.

Klockan 3 infann sig konduktören och chauffören på nytt. De var fortfarande helt förtvvlade och ville inte besvara några frågor med annat än sorgset ruskade huvuden. En ung medpassagerare som talade engelska något så när sade att det kunde ta fem timmar till.

Men en timme senare tycktes något lösa sig. Bussen utrymdes entusiastiskt, alla sprang upp i en annan buss, och jag följde med. Sakta började den röra på sig.

Naturligtvis var de resulterande köerna på en så viktig väg oändliga, och då de obönhörligt vuxit till sig under 12 timmar tog det sin tid för dem att upplösas, i synnerhet som många fordon tävlade om att

komma först förbi olycksplatsen, vilket naturligtvis bara resulterade i nya blockeringar.

Precis 17.50 passerade vi katastrofplatsen och var fria, men min nya buss skulle inte längre än till Kullu. Det skulle bli för sent för att nå fram till Manali samma kväll.

Vi nådde Kullu efter 8. Då sökte jag efter ett hotell. Nu var det aftonen före självständighetsdagen, och alla hotell var fulla. Jag hänvisades från det ena till det andra och allt längre bort i staden. Till slut tog jag ett dubbelrum på hotell Kailas för 400. Det var svarta pengar för dem, vi hoppade över alla formaliteter då jag skulle fortsätta till Manali på morgonen, och de tog bara hand om passet. Jag skulle få en lugn natt och en säng att sova i, den första på tre nätter, vilket behövdes.

Det var sent även för Kullu, och när jag gick ut för att få ett mål mat fanns det inget ris. Jag fick nöja mig med äggnudlar, men sedan fanns det inte heller något te. Detta kunde dock mitt tillfälliga hotell tillgodose mig med.

Efter denna turbulenta resa blev natten naturligtvis omöjlig. Den kombinerade jet-laggen med att man sovit bort mesta dagarna på buss gjorde sömnen oregelbunden och instabil, men det blev i alla fall nio timmars vila. I regnet på morgonen gällde det att ta bussen till Manali.

Naturligtvis råkade man då ut för en lokalbuss som tog den långa vägen öster om Beas med besök i varje by på vägen under oupphörligt dunka-dunk-inferno – konduktören var ung. Lyckligtvis hade man sina öronproppar.

Halv elva nåddes Manali efter 54 timmars resa från Göteborg, när det borde ha tagit inte mycket mer än 36. Det var ett rekord i förseningar, och det hade aldrig tidigare varit så svårt att ta sig bara till Manali.

Men till all lycka var allting sig likt på *Greenland*. Min gamle värd tog hjärtligt emot mig, och jag fick genast en välbehövlig frukost. Förhoppningsvis hade man klarat sig förbi och över den värsta delen av resan.

I Manali visade det sig att ingenting fungerade. All digital trafik låg nere. Inga telefoner fungerade, och internet var dött. Anledningen var jordskredet mellan Simla och Manali som tydligen brutit kroppspulsådern för all bredbandstrafik till norra Indien.

(I nästa nummer: *Manali och vidare.*)

Tillbaka till Spiti, del 12: Avfärdsproblem

Karin och jag var inte helt ensammar gäster på Lung Snon. Det förekom även två äldre franska damer, som visade sig vara systrar. De var med i samma sällskap som Catherine och hade bara Zanskar i tankarna, dit de tänkte bege sig på tisdag. Karin skulle följa med dem, så vi skulle alla fyra lämna Lung Snon på tisdag och lämna det tomt på gäster.

Naturligtvis pratades det i detta sällskap mycket om katastrofen 2010. Den yngre av de franska tanterna, som var professor i biologi, hade bott i Lung Snon när det hände och fått inte bara taket över sig, som spruckit inför det massiva regntrycket, utan även diverse syndafloder, som störtade rakt genom huset. Följande morgon var hela Leh och i synnerhet Choglamsar ett katastrofområde, där man än idag ser hela landskap av ruiner efter förödelsen.

Vi talade också om den sista stora goda säsongen 2009, när Dalai Lama gästade Lingshed och sov gott för första gången på evigheter, hela 9 timmar, medan han var van vid hälften. Det var det året jag gjorde min hittills sista stora goda trek i Zanskar till Phuktar. Nu höll väl Janne på med samma sak.

Den sista dagen blev för bedrövlig. När jag gick till busstationen för att köpa biljett visade det sig att det inte skulle gå någon buss på ingen visste hur många dagar, kanske två, kanske tre eller flera. Jag hänvisades till en privatbuss, en sådan där vidrig turistbuss som vi anlitar för två år sedan med middag

och övernattnin g inklusive, för mera än det dubbla priset. Biljetter kunde inte köpas där, utan jag hänvisades till ett hotell någonstans i staden som lät som Adel. Något sådant hotell fanns inte. Först långt senare kunde jag identifiera detta hotell som Yak Tail.

Då hade jag redan en annan biljett. På måfå gick jag in till en byrå med lapp utanför om buss till Manali, och expediten där var mycket förbindlig. Vi kom överens, och jag skulle infinna mig på nytt klockan 2 då han skulle visa mig var jag skulle stiga på bussen klockan 4.45 på morgonen. Det enda han visste om Finland var att det var världens minst korrumpierade land. Jag påpekade, att det betydde inte att det var kliniskt korrupsionsfritt.

Denna träff äventyrade min planerade avskedsvisit hos överste Wangdus, som skulle ta minst tre timmar. När jag kom till byrån klockan 2 var expediten inte där, men där satt en hjärtlig ung man från Zanskar som var guide främst för fransmän, som berättade att min man var nere på busstationen för att ta reda på rätt busnummer, där han blivit försenad, då kontoret var stängt där tills vidare, men han skulle komma inom en halvtimme. Efter en halvtimme ringde han och sade att kontoret fortfarande var stängt.

Under tiden diskuterade vi Zanskar med guiden. Han bekräftade att två människor försvunnit där under de senaste dagarna. Det var två lokala flickor mellan 20 och 30 år som trodde sig kunna vinna tid på att i stället för att använda bron högre upp vada genom strömmen, men ingenting är så förrådiskt i bergen som vattenströmmar. Floden hade ryckt båda med sig, och de hade fortfarande inte hittats.

Han menade också att den bästa vägen mellan Padum och Lamayuru var att starta i Padum, inte Lamayuru. Detta skulle nu bli mitt drömprojekt för nästa år, att äntligen få uppleva Lingshed. Vi talade också om *trekken* Stongday-Phuktar, som han menade att krävde fyra dagar, en trek på 55 kilometer över ett 5000-meters pass två timmar ovanför Stongday. Resten skulle vara nerförsbacke men genom helt obebodda trakter.

Till slut kom min man till rätta, och han kunde ge mig mitt busnummer och visa mig hållplatsen, som var lätt inom räckhåll från Lung Snon. Därmed var allt äntligen ordnat för min nerfärd, men klockan var över 3. Jag skulle inte ha tid längre för en visit hos överste Wangdus.

Det värsta var emellertid internet, som envist inte fungerade någonstans under hela dagen. Jag diskuterade problemet med min guidevän, men han menade att problemet berodde på korrupsion. Elektricitetsproblemet, med generatorer som måste snurra i hela staden från morgon till kväll, berodde också på korrupsion. Dambygget vid Alchi, som skulle ha försett hela Ladakh med elektricitet, sprack, då konstruktörerna försökte komma undan med att använda en billigare, svagare cement, som inte höll. Dock borde bredband fungera oberoende av korrupsion.

Karin hade också haft ständiga problem med internet, då hon gång på gång råkat ut för att ha skrivit långa brev som sedan bara utplånades när internet plötsligt upphörde att fungera. Det fungerade inte alls under hela min sista dag i Leh.

När jag satt vid min middag i Tenzing Dickey dök plötsligt Birgit upp. Hennes trek till Alchi hade inte varit helt lyckosam. Deras *home stay*-övernattnin g hade lämnat mycket att önska, och till en 12 timmars vandring fick de bara med sig två *chaupathis*. De skulle ha gått till Chilling men var för trötta vid det näst sista passet och tog en enklare genväg till Alchi.

Kvällens avslutning blev dock med Karin på Tashi. Hon satt där ensam när jag kom in för att ta en sista kopp te, och den goda stunden tillsammans hade vi gemensamt intresse av att förlänga. Vid ett tillfälle uppstod ett av dessa alltför talrika strömvabrott, allt blev svart, och värdinnan kom med stearinljus. När strömmen återkom kom hon för att ta bort stearinljuset och slog det då i golvet av oförsiktighet, så att mina fina enda kvarvarande byxor blev nedstänkta av stearin. Ännu ett minne av Ladakh.

(I nästa nummer: *Ett skrämnskott*)

Föreseningsresa med komplikationer, del 10: Bakslag i Gangtok

Rachel berättade att livet i Darjeeling inte hade varit helt lätt under året. Monsunen hade hållit på alldeles för länge med regn i princip varenda dag under mer än tre månader, och när turistsäsongen började efter regnen hade den lamslagits av strejker. Hela turistsäsongen blev ett totalt fiasko, och när strejken äntligen tog slut, meddelade strejkledarna att den ändå skulle hålla på till slutet av oktober. Fastän strejken tog slut i början av september höll de alltså officiellt ändå på i en och en halv månad till, den bästa delen av turistsäsongen, varunder alla turister höll sig borta för det officiella men i praktiken obefintliga strejkandets skull. Hela turistsäsongen hade fuskats bort av strejkpolitik, och efteråt meddelade strejkledarna något skamsna att de aldrig skulle strejka igen. Vem kunde tro på det?

Wy Lu uppsökte mig på Tower View en gång, och även Rachel träffade jag igen. De två slovenskorna skulle ut och vandra till Sandakphu och andra ställen, medan Gopal bara försvann. Mest blev jag tillsammans med Zjuno, min koreanska rumskamrat som läste Dostojevskij.

Det vackra vädret verkade stabilt, vilket välsignade existensen för alla i Darjeeling. Jag hade funnit mitt gamla stamställe Orient stängt de två första dagarna, den andra dagen såg jag den gamla frun vattna blommorna utanför, men den tredje dagen var det öppet. Det visade sig då att stället hade bytt ägare. Det var idel nya kypare och ingen tryckt meny. Jag fick åtminstone svar på frågan hur det stod till.

Paradistillvaron i Darjeeling varade så länge jag var där. Rachel och Alby såg jag igen när de besökte fredspagoden, men Sai Kishore fann jag inte kontakt med. Jag lämnade två meddelanden till honom till hans portvakt och hoppades få se honom när jag kom tillbaka från Sikkim.

Mest var jag tillsammans med min koreanska rumskompis Zjuno. Vi brukade sitta tillsammans på Glenary's med var sitt arbete, han med sin Dostojevskij och jag med mina översättningar och dramatiseringar.

Enda smolket var en kuriös incident: jag blev biten av en insekt. Vi blev inte kloka på vad det var, för den visade alla egenskaper hos en fästing men sög inte blod alls utan grävde bara hål i skinnet. Jag måste ha fått den när jag drog mig tillbaka i buskarna nedanför Tiger Hill för att avlägga ett rekordlångt visitkort: 40 centimeter, som en lång orm med mycket tjock framdel som gradvis smalnade. Det var i alla fall en fästing, men den hade fäst sig vid det omöjligaste stället på hela min kropp, där späcket var som tjockast precis ovanför naveln, varför den hade haft problem med att ta sig igenom de olika späcklagren och aldrig nått fram till något blodkärl. Därför lyckades den inte suga i sig något minsta blod men grävde sig ett desto djupare hål i magskinnet, som en extra navel. Det blev gradvis bra med att vi fick ut den och desinficerade hålet, som gradvis fylldes igen av ny tjock skinnbildning.

Måndag morgon tog jag en jeep till Gangtok i akt och mening att fortsätta till mina vänner i Phudong. Gangtok var värre än någonsin, bilköerna upp till staden var formidabla i sin långsamhet och oändlighet, och jag kom inte fram förrän halv 12 efter 4 och en halv timmar (för bara nio mil). I Gangtok gällde det sedan att ta sig upp från södra jeepstationen till den norra, ett företag som innebar uppförsbacke genom hela metropolen. En taxi erbjöd sig för 60 rupier, jag tackade nej men tog nästa, som tog 15.

Där uppe fann jag ganska snart en jeep vidare norrut och bekantade mig med dess övriga passagerare, som naturligtvis var nyfikna på varifrån jag kom och vart jag skulle. När jag berättade om mina vänner på Norbuling visste en av dem att berätta, att de hade lämnat Phudong och flyttat till Gangtok.

Detta var naturligtvis en chock. Vad hade jag då i Phudong att göra? Jag ändrade program genast och begav mig i flygande fläng tillbaka ned för staden till den västra jeepstationen, där jeeparna befann sig i en total förstöckning för att komma in. I detta kaos lyckades jag dock få en biljett, om inte till

Pelling så till Geyzing som jag bad om, inställd på att så sent troligen nödgas gå upp från Geyzing till Pelling, vilket jag fått göra förut; men den jeep jag fick skulle faktiskt till Pelling och ännu längre till Khacheopari. Emellertid var den inte av denna världen. Under resans gång bröt den samman tre gånger och måste repareras. Första gången var det innan vi ens lämnat Gangtok, då ett däck måste bytas ut. Andra gången var före Legship, då bränslepumpen inte fungerade. Detta blev en allvarlig och långvarig operation. Tredje gången på väg upp mot Legship vägrade den starta, så att motorhuven måste öppnas igen och folk lägga sig under bilen. Inalles tog denna resa på blott drygt 10 mil 7 timmar, så att jag kom fram till Pelling en kvart före nio på kvällen. Till bilden hör naturligtvis även den obligatoriska dunka-dunk-hjärntvätten i chaufförens digitalspelare hela vägen.

Restaurangen i mitt gamla stamställe Garuda stängde 9, så det var inte många minuter jag fick på mig att installera mig i dormitoriet (180 rupier) och fylla i formalitetshandlingarna med pass-, visum- och Sikkimtillståndsuppgifter. Dock fick jag träffa värdparet, mina gamla vänner sedan 15 år (detta var mitt tionde besök), som verkade må väl med ett litet barn jag inte hade sett förut. De var mycket glada åt att se mig efter två år. Jag ursäktade min frånvaro förra året med att min mors sista födelsedag med syskonträff hade kommit emellan – det var sista chansen, för hon lämnade ju oss sedan i mars.

Emellertid var jag lyckligt hemma i Pelling igen, jag fick min middag som plåster på sårerna efter dagens maratongatlopp från Darjeeling via Gangtok till Pelling i skakande jeepar på tvättbrädsvägar under sammanlagt nästan 13 timmar (inte mycket mer än 20 mil) och öppnade min senaste whisky. De fyra flaskor jag hade köpt under resan, två Jägermeister och två MacDowells, hade visat sig både komma till god användning och behövas.

(I nästa nummer: *Fullmåne i Pelling*)

Den nya resan

I den nya förestående Himalayaresan har vi som målsättning Mukteshwar, högt beläget i Kumaon, vilken delstat vi inte besökt på fyra år, samt Singhik i norra Sikkim. Resan blir något längre än vanligt, precis fem veckor, men vi hinner hem igen till första advent, som vanligt, om allt går väl, vilket det alltid brukat göra hittills trots allt – om dock ingenting garanterar att resans planerade mål blir nådda. Åtminstone lär vi dock få mycket gjort på vägen.

God fortsättning på hösten!

Göteborg den 10 oktober 2014